

DESZKA

Nyílt tárgyalás

A bírósági tárgyalás véget ért, az esküdszék azoknak az érvelését fogadta el, akik szerint a halódó vasgyár épületeit legalább részben le kell bontani, hogy az ipari örökség semmire sem használható romjainak helyén új élet sarjadhasson: gyáracsarnokok, lélegző zöld felületek, a kortárs művészeteknek, a szórakozásnak otthont adó létesítmények. Észszerű döntés született: az esküdtek előbb azt mérlegelték, a tárgyalás külsőségeit vegyék-e figyelembe – színészi alakításként gondoljanak-e arra, amit láttak –, vagy engedjék át magukat az érvek meggyőző erejének. Utóbbi választották, akár ösztönösen igazodva ahhoz a szándékhoz, amely a bírósági tárgyalást 2011. augusztus 4-én életre hívta.

A tárgyalás a Tudásgyár színházi táborát záró esemény volt: a résztvevők (borsod-abaúj-zempléni középiskolások) két héttig dolgoztak együtt a Maladype Színház művészeivel, Balázs Zoltán rendező irányításával. A mai magyar színjátszás és a hazai független színház egyik legfontosabb műhelyének tagjai azt vállalták, hogy a tizennégy nap alatt betekintést engednek alkotói módszerükbe, és a helyszín adottságait figyelembe vevő előadással fejezik be a programot. A vele együtt töltött közös időben Balázs Zoltán többször hangzott: két hét nem csekély idő, és talán még elég lenne ahhoz is, hogy valamilyen jelenetsort begyakoroltasson, de nem a reprodukcióra való képességet szeretné erősíteni, hanem a színházi élményt éltető gondolkodás felé vezetne – így bár a bírósági tárgyalás formaként, a Vasgyár pedig témaként több alkalommal használatban volt, a táborzárás aktusában mégsem a rutin öltött testet. Fordulataiban váratlan volt a játékban résztvevők számára is – alkotó módon használták a Balázs Zoltántól kapott tudást –, és a történetet figyelmükkel megtisztelő nézőknek is. Utóbbiaktól származó reakció, hogy ezt a színházi játékot a Miskolcot irányító politikai elit részvételével is meg kellene ismételni, vagyis a közönség tagjai – egyik nézői élményükként – ráébredtek a színház használhatóságára, és képesek voltak ezzel kapcsolatos elvárások megfogalmazására.

Hogy a színház a közjó érdekében igénybe vehető eszköz, egyébként nem új gondolat, a praxis helyességét igazolja például Augusto Boal munkássága. És Boalnak magyar követői is vannak: 2010 nyarán a borsodi Ároktőn és Szomolyán próbálta problémamegoldásra használni a színházat a Schilling Árpád és Takács Gábor jegyzte Új Néző program (lásd Műút 2010021, Balogh Attila interjúja Takács Gáborral). De míg az Új Néző az úgynevezett cigány-magyar együttélés konfliktusait próbálta oldani, a miskolci vasgyár sorsáról folyó tárgyalás a helyzet megoldásának gyorsításában kaphatna szerepet.

A Vasgyár százharminc hektáros terület Miskolc szívében. A miskolciak számára egyértelmű jelképe az ipari múltnak. Annak a termelési kultúrának, amely ebben az évszázadban már folytathatatlan, és a jövő hiányának. Vagy pontosabban definiálatlanságának: az elbizonytalanodásnak, a döntésképtelenségnek – hogy kezdeni kellene valamit ezzel a területtel, de hogy pontosan mit, az erre vonatkozó civil kezdeményezésekben a mindenkori városvezetés nem találja a helyét. Hol a feladatának érzi, hol elejti

a fonalat. Nem véletlen, ha a Tudásgyár célja – a kortárs művészetek értelmének megvilágítása mellett – az is, hogy felhívja a figyelmet a megoldatlanságra, illetve hogy a kortárs művészetek segítségével próbáljon új pozíciót, opciót ajánlani a gyárterület jövőképeinek megfogalmazásához.

A Boal-féle társadalmi szolgálat egyébként nem a Maladype színházi eszménye, de a társulatukat működtető gondolat – tudniillik a színház: találkozás – magában foglalja azt a feltevést is, hogy az élménnyel a befogadónak is kellene valamit kezdenie. A Tudásgyár Deszka nevet viselő műhelyének létjogosultságát az a felismerés adja, hogy a nézőnek ehhez segítségre lehet szüksége. Miközben a színház közösségi élmény, ennek megélésében a néző végtelenül magányos, különösen a magyar színházi rendszerben, amelyben az előadások létrehozásán túl kevés pluszt nyújtanak a nézőnek a megértés segítése érdekében (az a gondolat, hogy ez egyébként szükséges lenne, ma már nem kizárólag a független színházak sajátjának tűnik, de az elszánás mégis csak az olyan műhelyek nevéhez köthető, mint a Krétakör, vagy éppen a Maladype).

A Deszka műhelyfoglalkozásai eltérő színházfelfogások szellemében tevékenykedő alkotókkal – a konzervatív és a modern színház képviselőivel, drámaírókkal, a színház egészét figyelő kritikusokkal – hozzák össze az érdeklődőket, s lehetőséget adnak a színházi és színházközeli emberek nézőpontjának, alkotói felfogásának a megismerésére. A Deszka 2011-ben és 2012-ben esedékes programjaiban keveredik az elméleti felvetés – mi a színház, mi nekünk a színház; és a gyakorlat – hogyan értelmezzünk szöveget, színházi teret, helyzetet, javunkra válhat-e az átélt élmény, mit kell tennünk annak érdekében, hogy így legyen. A két félév közé ékelődött nyári táborba a Maladype Színház kapott meghívást: az ebben az évben tízesztendő társulat lételeme a változás – útkereső, következetes az önfejlődésben, a saját közönség építésében – az általuk létrehozott előadások hasonlíthatatlanok, egyedi hangjuk gazdagítja a magyar színház egészét, és megkülönbözteti őket minden más műhelytől, a művészi minőségük vitathatatlan, ezt kritikai reputációjuk is igazolja.

A Maladype-tábor a tabukkal kívánt foglalkozni, egy újkori helyi legenda, a beteg kisfiú története köré csoportosítva mindazt, ami erről elmondható. A színházi hagyomány gyakran említi, hogy a felhagyott termelés helyszínein, a kitört ablakú, düledező csarnokokban – amelyekből mintha a H-bomba az egyik pillanatról a másikra kivonta volna az emberi életet – rejtőzködik a beteg kisfiú, és hogy valójában mit csinál, ennek eldöntésében a képzelet szabadsága teljes (a kisfiúról készült ábrázolás, egy falrajz lett a Tudásgyár emblémája). Balázs Zoltán a tabu témáit végül nem egyetlen egységgé rendezte, hanem eszközként használta: a tiltásokkal korlátozott tevékenység vállalása vagy elfogadása a gyakori beszélgetések témája lett.

A beszélgetés Balázs Zoltán módszerének alapja. A mit teszünk vagy mit nem teszünk választása, az ezzel kapcsolatos dön-

tések indoklása, vagy ahol a döntés nem tudatos, az ösztön(ös cselekvés) értelmezése elsősorban a megismerést segíti: a másik ember megmutatkozása az én keresésének akarását is ösztönzi, de legalább az önreflexiót: ő így ő, én így vagyok én. A beszélgetések központi eleme az intenzíven kérdező személy, aki nemcsak a témát választja meg és vezeti végig, de folyamatosan összegez, ebből új kérdést indít, és bármelyik pillanatban az elhangzottak rekonstruálására szorít: hogyan történt, amit hallunk, jól értetük-e. Jól figyelünk-e. Ez olyan aktivitást feltételez, ami a Balázs Zoltán vezette beszélgetéseket elemeli a hétköznapi cselekvések sorából, a társadalmi érintkezésnek tétet ad, az ebben résztvevővel szemben elvárást támaszt – elsősorban a gyors és őszinte, a megfogalmazás, vagyis a keresettség szándékával nem felülírt reakciót. Az ennek való megfelelés tartós szellemi (és fizikai tünetekben is megmutatkozó) igénybevétellel jár.

A figyelem – a megismerés mellett – a reakció alapja is: bármi hangzik el vagy bármi történik, onnan és abból kell a válasznak következnie – ez a találkozás lényege és értelme. Az akcióreakció hol játékos, hol életszerűen ismerős: fekete-fehér, igen-nem, szólánc, eljátszott televíziós műsor (egyenes beszéd). Vagy mint többször: bírósági tárgyalás, amelyen a vasgár sorsa éppen úgy megítélendővé válik, mint az, hogy mit jelent Balázs Zoltán itt alkalmazott módszere azok számára, akik részesei. A tárgyalás hasznos keret bárminek a megindokolt, felépített elbeszéléséhez, az érvelve meséléshez, az apró igazságok új összefüggésben való megmutatásához, néha fájó, néha mulatságos, és hol igazságos, hol igazságtalan átfordításához. A komoly játékhoz, amely mögött mindig ott van a tetszik-nem tetszik kétpólusú rendszerét szétfeszítő ítélet (hol a bíróé, hol az esküdteké, hol a nézőké).

Nem beszélünk színházról – ez gyakori mondata a Maladype-tábor két hetében Balázs Zoltánnak, aki rendre kifejti: a színházcsinálás több, mint ami két hét alatt megmutatható, megtanulható/megtanítható. Így nem kérdés, hogy színház-e, ami a Maladype-táborban születik. De máshogyan mégis csak kérdés: bevezetés ez a hagyományostól eltérő színházi gondolkodásba, hogy tehát a színház valahol a kérdezés, a figyelem, a koncentráció háromszögében is elhelyezhető, és ebből a szempontból nem kell okvetlenül különbséget tennünk az előadói és befogadói helyzetek között. És akkor sem haszontalan, ha történetesen tényleg nem színház, hiszen nem kevesebbet tesz hozzá az életünkhöz, mint a tudatos és figyelmes lét értelmének tudását és esélyét.

Bujdos Attila

A táborban részt vett Maladype-tagok:

Balázs Zoltán, Faragó Zénó, Lendváczy Zoltán, Ligeti Kovács Judit, Orosz Ákos, Páll Zsolt, Tankó Erika, Mátrai Mirella.

